

KASB-HUNAR TA'LIMI

ILMIY-USLUBIY, AMALIY, MA'RIFIY JURNAL

2025
6.1-SON

KASB-HUNAR TA'LIMI

Профессиональное образование
Professional education

Ilmiy-uslubiy, amaliy, ma'rifiy jurnal
2025-yil, 6.1-son

Muassislar:

Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi,
Pedagogik innovatsiyalar, professional
ta'lim boshqaruv hamda pedagog kadrlarni qayta
tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti

Bosh muharrir: Z.Y.XUDAYBERDIYEV

Ijrochi direktor: H.SIROJIDDINOV

Tahrir hay'ati:

M.XOLMUMAMEDOV, R.X.JO'RAYEV,
A.Q.JALALOV, A.R.XODJABAYEV,
J.SH.SHOSALIMOV, A.NABIYEV,
A.A.HASANOV, H.SIROJIDDINOV,
K.M.GULYAMOV

Jurnal 2000-yildan nashr etila boshlangan.
O'zbekiston matbuot va axborot agentligida
2007-yil 3-yanvarda qaytadan ro'yxatga olinib,
0109-raqamli guvohnoma berilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar
Mahkamasi huzuridagi Oliy Attestatsiya komissiyasi
tomonidan 2017 yil 29 avgustdagi 241/8 qarori
bilan Pedagogika fanlari bo'yicha dissertatsiyalar
yuzasidan asosiy ilmiy natijalarni chop etishga
tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Manzil: 100095, Toshkent sh., Olmazor tumani
Universitet ko'chasi, 2-uy
Tel.: 90-979-75-89, 94-677-90-32;

E-mail: kasbhunartalimi@mail.ru,
ksbjurnal@inbox.uz.

Nashr uchun mas'ul

H.Sirojiddinov

Sahifalovchi:

I.Sirojiddinov

Tahririyat fikri muallif nuqtai nazariga to'g'ri
kelmasligi mumkin.

Tahririyatga yuborilgan maqolalar tahrir etilmaydi
va egasiga qaytarilmaydi.

Jurnaldan ko'chirib bosilganda "Kasb-hunar ta'limi"
jurnalidan olingani izohlanishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 25.06.2025-yil.
Bichimi 60x84 1/8

Bosma tabog'i 10. Adadi 60 nusxa.

Buyurtma "PROFIEDUPRESS" MChJ
bosmaxonasida chop etildi.

Korxona manzili: Toshkent shahri, Sirg'ali tumani,
Yangi Sirg'ali ko'chasi, 18-uy

МУНДАРИЖА

To'xtayeva Sh.G'. Iqtisodiyot ta'limi yo'nalishlarida tashkiliy-boshqaruv kompetensiyasining talablari	3
Xolmatov N.U. Futbol sportining tahlili va jismoniy tayyorgarlik talablari	7
Beketov N.A. Oliy ta'limda sifatni ta'minlash: tushunchalar, jarayonlar va strategiyalar	10
Allayarova S. O'quvchilarning lug'at boyligini oshirishga yo'naltirilgan innovasion yondashuvlar	14
Tuymanova I.F. Ingliz tilini o'rgatishda raqamli pen pals: zamonaviy texnologiyalar yordamida interaktiv o'rganish	17
Akbarova F.B., Pozilova Sh.X. O'quvchilarni vizual-grafik ko'nikmalarini muammoli ta'lim muhitida (pbl) shakllantirish	21
Шукурова С.С., Сейдалиева Л.Д. Факторы, влияющие на спортивные результаты в ациклических и циклических видах спорта	25
Shodmonov F.A. Boshlang'ich sinflarda ekologik ongini shakllantirish	30
Zoxidova M.T. Bo'lajak pedagoglarda pedagogik maxoratni oshirishda funksional yondashuvning roli	35
Mamasoatov A. Otm rahbar kadrlarining kasbi kompetentligiga qo'yilayotgan talablar	39
Бабалджанова Г.Б. Бўлажак шифокорларнинг деонтологик компетентлигини ривожлантиришнинг илмий-назарий таҳлили	42
Ibodova M.N. Integrativ yondashuv – akademik litseylarda biologiya fanini o'qitishning metodologik va nazariy asosi	46
Aliyeva M.B. Pedagogik amaliyot jarayonida bo'lajak biologiya o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish metodikasi	50
G'ulomjonova G.I. Boshlang'ich sinf ingliz tili darslarida o'quvchilarni refleksiv ko'nikmalarini takomillashtirishning pedagogik shart-sharoitlari	57
Ko'bayev A.S. O'qituvchilarning malakasini oshirish tizimida ta'lim sifatini innovasion boshqarish strategiyalari	62
Xomidjonova G.X. Chet tillarini o'qitishda shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning pedagogik asoslari	65
Mamadaminova M.M., Karshiyev J.A. Dizayn-tafakkur yondashuvi: ijodkor va moslashuvchan o'qituvchilarni tayyorlash kaliti	70
Maxamadjanov I. Mustaqil ta'lim jarayonida sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish	73
Abdullayeva M.A. "Radiatsiya xavfsizligi" fanining ta'lim tizimidagi o'rni	78
Navruzova S.A. Oliy ta'lim tizimida integrativ yondashuvning o'rni	83
Norbutaev F.M. Some issues of development of economic competence in students	87
Shertaylakova G.B. Tarix fanini o'qitishda didaktik madaniyatni shakllantirishda sun'iy intellekt texnologiyalarining o'rni: raqamli transformatsiya davrida yangi metodik yondashuvlar	91
Ruxiddinov X.X. Ko'zi ojiz o'quvchilarning kommunikativ qobiliyatlarini interfaol guruh mashg'ulotlari orqali takomillashtirish	97
G'ulomjonova M. Boshlang'ich ta'lim o'quvchilarini axloqiy, etik va estetik jihatdan rivojlantirish	100
Yalg'osheva M. Совершенствование функциональной модели развития навыков английского языка у студентов в области инженеринга	107
Xurramov A.I. Ko'rish qobiliyati cheklangan yuqori sinf o'quvchilarida inklyuziv o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun vazifaga asoslangan til o'qitishni moslashtirish	110
Miraliyeva D.T. "Ommaviy madaniyat"ni yoshlar ongiga singdirishdagi ruhiy ta'sir vositalariga qarshi kurash	114
G'aybullayeva N.N. Universal ta'lim faoliyatlari tushunchasining ilmiy-pedagogik mazmuni va ularning zamonaviy ta'lim konsepsiyasidagi o'rni	121
Nazarova S.H.R. Inklyuziv ta'limda jismoniy tarbiya fanining samaradorligini oshirish: amaliy tahlil va takliflar	128
Siddikov B.S., G'aniyeva M.N. Dunyoning nufuzli tashkilotlari nigohida pedagogik ta'limda diagnostik madaniyat va kvalimetriya integratsiyasi: nazariy va amaliy jihatlar	132

Kubayeva M.B. Kasbiy ta'lim muassasalari o'quvchilarining ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirishning didaktik asoslari	137
Ergashev O.M. Real vaqt tizimari fanining elektron didaktik ta'minotini loyihalash tamoyillari	142
Narkabilova G.P., Nazirova R.M. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy rivojlanishining psixologik-pedagogik xususiyatlari	149
Bahromova F.O. Bo'lajak tarbiyachilarda tarbiyalanuvchilarni bilish faoliyatini shakllantirish pedagogik muammo sifatida	154
Temirov O.M. Bo'lajak o'qituvchilarning axborot bilan ishlash malakalarini takomillashtirish mazmuni	159
Сандов С.Р. Некоторые проблемы развития креативности бакалавров технического направления	164
Гаффаров А.Х., Абидова З.К. Использование дистанционной технологии проектного обучения на основе электронных образовательных ресурсов нового поколения	170
Qurbonov N.Y. Umumiy o'rta ta'lim maktab direktorlari boshqaruv faoliyatini baholashda kvalimetrik yondashuvning mohiyati	176
Abdullayeva N.A. Bo'lajak pedagoglarning ilmiy-tadqiqotchilik kompetensiyasini shakllantirish ijtimoiy pedagogik zaruriyat sifatida ..	181
Latipova D.A., Nuraliyeva S.H., Isakova D.B. Nemis tilini bilishning yozish ko'nikmasida ko'p uchraydigan muammolar va ularni bartaraf qilish	186
Ismoilov K.T. talabalarga qorako'l qo'zilarini hazm qilish sistemasidagi metabolizmlarga oziqalarning fizik holatiga bog'liqligini o'qitishning pedagogik imkoniyatlari	189
Abdulxayev A.A. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish metodologiyasi	194
Baxriyev I.S. Rangshunoslikning bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining manzara kompozitsiyasini tuzish va tasvirlashdagi ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirishdagi ahamiyati	198
Ummatova M.A., Gofurova M.A. Amaliy mashg'ulotlarda nostandart testlardan foydalanish metodikasidan	207
Umarov S.B. Talabalarining ijtimoiy faolligini oshirishda jahon tajribasidan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	212
Shirnazarova Z.A. Madaniyatlararo muloqot fan sifatida	217
Jurayeva Z.I. Raqamli transformatsiya muhiti: o'quvchilarning loyihalash kompetentligini rivojlantirishning yangi jihatlari	223
Xayitova M., Xo'janazarov O'E., Abdusalimova G.X. Qo'ng'ir suvo'tlar (phaeophyta) bo'limini o'qitish metodikasi	228
Орынбаева Л.К., Марчибаева У.С., Сейсенбеков Е.К. Использование цифровых технологий в условиях организации модели внеучебной деятельности школьников	233
Mustafoyeva S.J. Chet tillarni o'rganish nazariyalari tarixiga bir nazar ..	237

INTEGRATIV YONDASHUV – AKADEMIK LITSEYLARDA BIOLOGIYA FANINI O'QITISHNING METODOLOGIK VA NAZARIY ASOSI

IBODOVA MAHFUZA NAMOZOVNA

Navoiy davlat pedagogika instituti, Biologiya kafedrası dotsenti

Annotatsiya. Mazkur maqolada akademik litseylarda integrativ yondashuv asosida bioloiya fanini o'qitishning metodologik va nazariy asosi haqidagi ma'lumotlar yoritilgan. Shuningdek, ta'lim jarayonida integratsiyani qo'llash nazariyasi taraqqiyoti va ilmiy pedagogik tushunchalar qayd etilgan.

Kalit so'zlar: integratsiya, integrativ yondashuv, uzviylik, predmetlararo aloqadorlik, o'zaro aloqadorlik, faol pedagogik jamoa, mahorat, yo'nalish, tamoyil.

Аннотация. В данной статье освещены сведения о методологической и теоретической основе преподавания биологических наук в академических лицеях на основе интегративного подхода. Также отмечается развитие теории интеграции в образовательном процессе и научно-педагогических концепций.

Ключевые слова: интеграция, интегративный подход, слаженность, междисциплинарная связь, взаимодействие, активный педагогический коллектив, умение, направленность, принцип.

Abstract. This article covers information about the methodological and theoretical basis of teaching biological sciences in academic lyceums based on an integrative approach. The development of the theory of integration in the educational process and scientific and pedagogical concepts is also noted.

Key words: integration, integrative approach, coherence, interdisciplinary communication, interaction, active teaching staff, skill, focus, principle.

Kirish (Introduction). Bugungi kunda ilmiy fan sohasida olib borilayotgan ilmiy tadqiqot ishlarida innovatsion, ijodiy, akmeologik, andragogik va tizimli yondashuvlar bilan bir qatorda integrativ yondashuvdan ko'proq foydalanilmoqda. Bu yo'nalishning istiqbolli tomoni shundaki, muayyan bir tizimni taraqqiyot g'oyalari bilan integratsiyalash tiriladi. Aslida integratsiyali ta'limni ichki mantiqiy bog'liqlik va chuqurroq metodologik aloqalarga asoslanib amalga oshirish zarur. Endilikda ta'lim falsafasida chegaradosh fanlarning tabiiy moslashuvigina emas, balki kichik kontinental (bir guruhga kiruvchi fanlarning boshqa guruh fanlari bilan) moslashuvi ham o'zlashtirilmoqda.

Hozirgi vaqtda akademik litseylarda

biologiya ta'lim tizimida integratsiya muammosiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Biologiya ta'limida integratsiya deganda biz yangi faol pedagogik jamoada ijodiy o'sishni, ta'lim oluvchilarga foydali hamda ularning ongiga singdirishning qulay usullarini qo'llash mahoratini tushunamiz. Ta'lim tizimiga integratsiyani kiritish ta'lim muassasasi va jamoatchilik o'rtasida turgan ta'lim va tarbiyaga oid vazifalarni hal etishda asosiy vosita bo'lishi mumkin. Akademik litseylarda biologiya fanini o'qitish jarayonida integratsiyani qo'llash nazariyasi taraqqiyoti va ilmiy pedagogik tushunchalar rivoji asosiy va muhim ahamiyatga ega.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review). Dunyo miqyosida ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda

integrativ pedagogikadan foydalanish, o'qitish jarayonlarining integratsiyalashu viga kompleks yondashuvni tatbiq etishga doir qator ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Ayniqsa, biologiya fanidan mavzular va fanlararo integratsiyani qo'llash asosida ta'lim mazmunini takomillashtirish, konsentrizm tamoyili asosida o'quv materiallarini tizimlashtirishning modullashgan integrat siyasini joriy etish alohida ahamiyat kasb etadi. Integratsiyalashgan ta'lim-tarbiya fanlararo aloqalarning ayrim jihatlari mashhur pedagoglarning (Y.Komenskiy, D.Lokk, I.Gerbart, M.Pestalotssi, K.Ushinskiy va boshqalar), didaktiklarning (I.D.Zverev, M.A.Danilov, V.N. Maksimova, S.P.Baranova, N.M.Katkina va boshqalar), psixolog olimlarning (E.N.Kabanova, Meller, N.F.Talizina, Y.A.Samarina), metodist olimlarning (V.G.Goretskiy, Y.M.Kolyagin, M.R.Lvov, N.N.Svetlovskaya) ishlarida ko'rib chiqilgan.

Hozirgi paytda integratsiyali pedagogika fanini o'rganish masalasida turlicha qarashlar mavjud. Bir qator ishlar fanlararo va fanlar ichidagi aloqalarga bag'ishlangan (G.N.Akvileva, G.V. Baltyukova, N.Y.Velenkin, N.M.Drujnina, R.G.Matyushova).

Respublikamizda fanlararo aloqadorlik va integratsion o'qitish jarayonlarini tashkil etish masalalari bo'yicha R.Mavlonova, R.Safarova, E.Turdiqulov, M.Mirqosimova, A.Musurmonov, P.Musayev, A. Choriyev, X.A.Abduraxmonova, R.Burxonov, T.Nuriddinov kabi olimlar ilmiy-tadqiqot ishlarini amalga oshirgan. Mazkur tadqiqotlarda fanlararo aloqadorlikning turli yo'nalishlari va tamoyillari, ularning o'quv jarayonida muayyan fanlarni o'zlashtirishda qo'llanilishi, o'quv fanlariaro aloqadorlik asosida ta'lim mazmuniga qo'yiladigan talablar ilmiy-amaliy jihatdan o'rganilgan.

Xorijiy olimlardan J.Gilbert, F.Cochran, J.W.Gray, M.Trott, R.J.Gaylordlarning ishlarida integrativ ta'lim texnologiyalarini qo'llashning afzalliklari va imkoniyatlari yoritib berilgan. Mazkur ilmiy izlanishlarda pedagog kadrlarni tayyorlashning turli jihatlari, ya'ni innovatsion va pedagogik faoliyatga tayyorlash, ta'limda axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari, integrativ muhitni tashkil etish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology). Hozirgi davr pedagogik amaliyotida fanlararo bog'lanish asosida ta'limni integratsiyalash yo'lidagi izlanishlar davom etmoqda. Bu vazifa g'oyat murakkab va ayni paytda katta samara beradi.

Ayni damda, akademik litseylarda biologiya fanini ta'lim jarayonlarini integrativ tashkil etish, integratsion ta'lim texnologiyalarini takomillashtirish, konsentrlangan va modulli ta'lim talablari asosida o'qitish mazmuni va metodikasini aniqlashtirishni taqozo etadi.

Integratsiyali biologiya fanini o'rganish quyidagi tamoyillarga amal qilinadi:

-ta'lim jarayonini yanada insonparvarlashtirish;

- ta'lim jarayoniga doir ilmlarni tizimli integratsiyalash;

- ta'lim oluvchi shaxsi shakllanishini fanga oid bilimlarni anglash vositasida amalga oshirish;

- ta'lim oluvchilarda fikrlash yo'nalishlarida fanga oid bilimlar ta'sirining ustuvorligi.

Integratsiya – bu fanlarning differensial jarayon davomida yaqinlashuvi va bog'liqligidir. Integratsiya jarayoni fanlar orasidagi aloqani yangi, yuqori sifatda bir biriga bog'lash bosqichi bo'lib, o'zini yuqori ko'rinishda namoyon etadi. Shuni

alohida qayd etish kerakki, integratsiya jarayoni asoslari uzoq o'tmishdagi xalq pedagogikasi va ilmiy pedagogikaga asoslangan. Pedagog Yan Amos Komenskiy bir biri bilan bog'liq bo'lgan hamma narsa bog'liq holda o'rganilishi kerak, deb ta'kidlaydi.

Genetik jihatdan integratsiya – uzviylik, predmetlararo aloqadorlik, o'zaro aloqadorlik va nihoyat, o'zaro bir-birini to'ldiruvchi, kengaytiruvchi hamda chuqurlashtiruvchi, o'quv predmetlari mazmunini eng kamida ta'lim standartlari darajasida sintezlab, mantiqan tugallangan mazmun shakli va oliy darajasidir. Chunki predmetlararo aloqadorlikning har qaysi quyi darajasi, o'rganilayotgan o'quv predmetlari doirasida ma'lum didaktik birliklar orasida o'rnatilib, ularni o'rganish mazmunini va muddatlarini muvofiqlashtirishni ko'zda tutadi, bundan farqli o'laroq, integrativ aloqadorlik asosida tashkil etilgan o'quv predmeti yoki integratsiyalab o'rganilayotgan predmet, hodisa yoki jarayonlarni yaxlit tizim shaklida har tomonlama aloqadorlik va munosabatlar nuqtai nazaridan talqin etishni talab etadi.

Akademik litseyda biologiya fanini Integratsion yondashuv asosida o'qitish, o'rganilayotgan obyektning barcha muhim jihat va xususiyatlarini ajratib olib (tabaqalashtirib), mohiyati va mazmunini anglab yetish va ularni umumlashtirish orqali amalga oshiriladi. Demak, integratsiya har doim ham uning ikkinchi tomoni bo'lgan tabaqalashtirish (differensiya)ga tayangan holda rivojlanib boradi. Integratsiyalash yo'li bilan yangi psixologik jarayon, yangi faoliyat tuzilmasi hosil bo'ladi. Bu yangi tuzilma ilgari alohida-alohida bo'lgan elementlardan sintezlash yo'li bilan hosil qilinadi. Integrativ yondashuv mazmunan tutash, aloqador, mantiqiy bir-

birini taqozo etuvchi va bir-biriga singib chuqurlashtiruvchi va kengaytiruvchi o'quv fanlarini integratsiyalash uchun qo'llanilib, yaxlit mantiqiy mukammal bilim, ish-harakat usullari va shaxsiy sifatlarni tarkib toptirishni ko'zda tutadi.

Akademik litseyda biologiya fanini Integratsion yondashuv asosida o'qitishda quyidagi tamoyillarga amal qilinadi:

- tizimli bilim berish tamoyili,
- ta'lim-tarbiya jarayonini insonparvarlashtirish tamoyili,
- pedagogik hamkorlikka tayanish tamoyili;
- integratsiyaning differensiya bilan uzviyligi;
- ta'lim-tarbiya jarayonining aniq maqsadga yo'naltirilganligi;
- integratsiyalashgan ta'limning ta'lim beruvchi shaxsiga qaratilganligi;
- ta'lim oluvchilarni faollashtirishga va komil insonni shakllantirishga yo'naltirilganligi.

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Xulosa shuki, integratsiyalashgan texnologiyaning didaktik xususiyatlari (ta'lim oluvchi shaxsiga yo'nalganlik, o'quv bilish faoliyatining boshqarish, konsentrizm, hamkorlik, ijodkorlik) o'quv fani mavzusi, tayanch tushuncha va bilimlar, ko'nikma, malakaviy kompetensiyalarni ta'lim maqsadlari (ta'limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi) bilan ichki integratsiyasi dinamikligini ta'minlashga erishish orqali namoyon bo'ladi. Shuningdek, integratsiyalashgan o'qitish orqali ta'lim samaradorligini baholash mezonlari (tayanch tushunchalarni oddiydan murakkabga qarab rivojlantirib borish, muammoli vaziyatlar va uyg'unlashgan usullarni qo'llash, mavzular bo'yicha tavsiya qilingan ilmiy manbalar bo'yicha ixcham, mukammal ma'lumotlar majmuasining ifodalanishi) fanlarning

vertikal va gorizontaal integratsiyasini qo'llash asosida ishlab chiqish, ta'limda integratsiyalashgan o'qitish jarayonlarini tashkil etishga doir didaktik modelning metodik komponenti o'quv harakatlari izchilligining (tayyorlov, loyihalash, amalga oshiruvchi, yakuniy) integrallashgan dars

tuzilmasi (adaptiv, amaliy, umumlashtirish, refleksiya) bilan qayta aloqasini intensivlash darajasiga muvofiq takomillashtirish, integratsiyalashgan ta'lim natijalariga erishishning mezonlari va parametrlarini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mavlonova R.A., Rahmonqulova N.H. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi, innovatsiya va integratsiyasi. – T.: Voris-nashriyot, – 2013. – B. 10-35. 21.
2. Mirqosimova M.M. Masofaviy ta'lim sharoitida o'quv fanlarini integratsiyalash tamoyillari // Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar (2020 yil №1). 69 -80-b.
3. Yulbarsova X.A. Integrativ yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini shakllantirish texnologiyasi: ped. fan. bo'yicha fals. dok. (PhD) diss. – Arzamas, 2020y
4. M.N.Ibodova Akademik litseylarda biologiya fanini o'qitishda integrativ texnologiyalardan foydalanishni tashkil etishning metodik tizimi. Uzluksiz ta'lim Тошкент . 2023 y. № 6 Б- 126-129 bet .
5. M.N.Ibodova Improving the methodology of using OF electronic educational Resources in improving the effectiveness of teaching the subject " ZOOLOGY" In pedagogical higher educational institutions International scientific research journal ISSN: 2776-0979, Volume 4, Issue 3, Mar., 2023
6. M.N.Ibodova. Akademik litseylarda biologiya fanini o'qitishning integrativ texnologiyalarni takomillashtirish. O'zMU xabarleri. Vestnik NUUZ ASTA NUUZ Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston milliy universiteti ilmiy jurnali 2023 y 1/12/2 B 93-96